

Doplnění vyjádření České republiky k některým závěrečným
doporučením Výboru OSN pro lidská práva

přijatým na základě projednání Druhé periodické zprávy České republiky o
plnění Mezinárodního paktu o občanských a politických právech

Obsah

Úvod.....	3
Doplnění k doporučení č. 9 písm. a).....	4
Doplnění k doporučení č. 9 písm. b).....	5
Doplnění k doporučení č. 9 písm. c).....	6
Doplnění k doporučení č. 14.....	7
Doplnění k doporučení č. 16 písm. c).....	8
Doplnění k doporučení č. 16 písm. d).....	8
Doplnění k doporučení č. 16 písm. e).....	10
Doplnění k doporučení č. 16 písm. f).....	12

Úvod

Dne 25. července 2007, po projednání Druhé periodické zprávy (CCPR/C/CZE/2) o plnění Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „Zpráva“ a „Pakt“), přijal Výbor pro lidská práva (dále jen „Výbor“) závěrečná doporučení (CCPR/C/CZE/CO/2). V nich v bodě 21. Českou republiku vyzval, aby do jednoho roku poskytla informace o způsobu, jakým reagovala na doporučení Výboru obsažená v odstavcích 9., 14. a 16.

Vláda České republiky schválila vyjádření České republiky dne 23. července 2008 a vyjádření bylo zasláno Výboru dne 18. srpna 2008. Výbor na svém 94. zasedání ve dnech 13.-31. října 2008 shledal, že vyjádření České republiky byla v některých směrech neúplná, a vyzval dne 16. prosince 2008 Českou republiku dopisem speciálního zpravodaje k závěrečným doporučením k doplnění doporučení v uvedených bodech. Na svém 95. (16. března - 3. dubna 2009) i 96. (13.-31. července 2009) zasedání Výbor konstatoval, že mu žádná doplnění k vyjádřením dosud zaslána nebyla a vyzval Českou republiku k nápravě.

Doplnění by se mělo týkat následujících bodů:

K doporučení č. 9:

- a) kroky učiněné k vytvoření nezávislého mechanismu mimo Ministerstvo vnitra pro vyšetřování stížností na kroky orgánů činných v trestním řízení,
- b) počet a výsledky disciplinárních a trestních řízení proti údajným pachatelům zneužití pravomoci veřejného činitele z policejních složek spolu s případy odškodnění obětí těchto činů,
- c) obsah, návštěvnost a charakter školení policistů ohledně trestnosti překročení pravomocí a neúměrného užití síly,

K doporučení č. 14:

kroky učiněné k zajištění účinného soudního přezkumu, zda každý případ přijetí a detence osob v psychiatrických zařízeních je v souladu s právem

K doporučení č. 16:

- c) zřízení efektivního monitorovacího mechanismu a přijetí indikátorů a měřítek k posouzení úspěšnosti boje proti diskriminaci, a zda bylo dosaženo jeho cílů
- d) přijetí programů přípravy Romů pro pracovní život
- e) přijetí kroků k prevenci nuceného vystěhovávání a bytové segregace Romů
- f) vytvoření veřejné informační kampaně k překonání předsudků proti Romům.

Doplnění k vyjádřením České republiky jsou uvedena níže.

Doporučení č. 9.:

„Výbor lituje přetrvávajících hlášení o nesprávném postupu policie, především vůči Romům a ostatním ohroženým skupinám, a to zejména při zatýkání a zadržování, a lituje také skutečnosti, že Česká republika nezřídila nezávislý orgán s pravomocí přijímat a prověřovat veškeré stížnosti na použití nepřiměřené síly a další zneužívání pravomoci policie, jak bylo doporučeno v předchozích závěrečných doporučeních Výboru. Výbor poznamenává, že tato opomenutí by mohla de facto přispět k beztrestnosti policistů, kteří jsou zapleteni do porušování lidských práv. (články 2, 7, 9 a 26)

Česká republika by měla přijmout rázná opatření k odstranění všech forem špatného policejního zacházení a především:

- a) zavést mechanismus na prošetřování stížností týkajících se kroků orgánů činných v trestním řízení, který bude zcela nezávislý na ministerstvu vnitra, jak bylo doporučeno Radou vlády ČR pro lidská práva v roce 2006;**
- b) zahájit disciplinární a trestní řízení proti domnělým pachatelům a poskytnout odškodnění obětem a**
- c) zajistit školení pro policejní sbor s ohledem na trestní povahu použití nepřiměřené síly.“**

Doplnění k doporučení č. 9 písm. a):

Vláda České republiky dne 23. května 2009 schválila návrh zákona o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů. Zákon přináší sjednocenou nezávislou kontrolu příslušníků sborů Policie ČR, Celní správy a Vězeňské služby a nezávislé vyšetřování a stíhání trestných činů jejich příslušníků ve smyslu judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Generální inspekce bezpečnostních sborů je podle návrhu samostatný bezpečnostní sbor nezávislý na jiných bezpečnostních složkách, který má však stejné pravomoci jako současné bezpečnostní sbory a inspekční orgány ve věcech stíhání a vyšetřování trestných činů. Jeho ředitele jmenuje vláda a kontrolní dohled nad ním vykonává Výbor pro bezpečnost Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Inspekci se může kdokoli dát podnět při podezření ze spáchání trestného činu příslušníkem bezpečnostního sboru. Zákon je nyní projednáván v Poslanecké sněmovně Parlamentu (sněmovní tisk č. 794).

Za současné situace plní úkol vyšetřovat trestné činy, jejichž pachatelem je policista nebo zaměstnanec policie, Inspekce policie, která je útvar Ministerstva vnitra. Na Inspekci se může kdokoli obrátit s podezřením ze spáchání trestného činu příslušníkem policie. Policie má povinnost inspekci poskytovat potřebnou součinnost. V čele inspekce stojí ředitel, kterého jmenuje po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny příslušném ve věcech bezpečnosti vláda. Z výkonu své funkce je ředitel odpovědný vládě, která ho též odvolává. Trestnou činnost příslušníků Policie ČR navíc vyšetřují pověřeni státní zástupci jako orgány spadající pod Ministerstvo spravedlnosti, kteří také dozorují postup a rozhodování policejního orgánu Inspekce Policie ČR před zahájením trestního stíhání.

Inspekce dále provádí zkoušku odolnosti vůči protiprávnímu jednání, tzv. zkoušku spolehlivosti. Zkouška spolehlivosti spočívá zejména v navození zdání protiprávního jednání, proti jehož pachateli je policista nebo zaměstnanec podle zákona povinen zakročit, anebo jiné situace, kterou je zkoušená osoba povinna řešit. Pokud jsou při provedení zkoušky zjištěny okolnosti odůvodňující zahájení trestního či disciplinárního řízení, bude toto řízení zahájeno a

výsledek zkoušky bude v tomto řízení využit. Během zkoušky ovšem nesmí dojít k vyprovokování zkoušené osoby k protiprávnímu jednání.

Činnost policie je navíc při provádění některých svých činností pod kontrolou dalších příslušných nezávislých úřadů, např. Úřadu pro ochranu osobních údajů při nakládání s těmito údaji.

Doplnění k doporučení č. 9 písm. b):

Jak vyplývá ze Zpráv o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v letech 2007 a 2008¹, vyšetřovala Inspekce ministra vnitra (od 1.1.2009 Inspekce Policie ČR) celkem 21 případů úmyslného ublížení na zdraví spáchaného příslušníky Policie ČR. Výsledky vyšetřování jsou zachyceny v níže uvedených tabulkách:

Úmyslné ublížení na zdraví

Způsob ukončení trestního řízení	Počet případů
Odloženo pro zákonnou nemožnost či neúčelnost trestního stíhání	2
Postoupeno k přestupkovému či kárnému řízení	3
Podmíněné zastavení trestního stíhání ²	1
Zproštění obžaloby	2
Odsouzení	3
Řízení dosud neukončeno	10

Podle údajů Inspekce ministra vnitra v roce 2007 nebyl vyšetřován žádný případ trestných činů policistů s extremistickým, rasistickým či xenofobním podtextem. V roce 2008 byly vyšetřovány dva trestné činy policistů, u kterých bylo podezření na spáchání trestných činů s extremistickým podtextem. Během vyšetřování se však nebyl extremistický podtext prokázán a tak bylo jednání kvalifikováno jako výtržnictví. V roce 2009 byl prověřován policista v Praze pro podezření z účasti na extremistických shromážděních a poskytování osobní ochrany vedoucím představitelům extremistických skupin za úplatu, ovšem prvotní podezření nebylo prokázáno a věc byla odložena. V Brně bylo prověřováno 14 příslušníků Policie ČR pro podezření ze spáchání trestného činu podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 261 trestního zákona. Po prověření byla věc odevzdána k disciplinárnímu řízení.

V rámci celého území ČR bylo provedeno 8 kontrolních akcí, zda se příslušníci Policie ČR aktivně či jako sympatizanti nezúčastňují extremistických shromáždění nebo jiných extremistických akcí, přičemž účast policistů nebyla zjištěna. Dále bylo prověřeno „použití fyzického násilí“ a „použití donucovacích prostředků“ za roky 2007, 2008 a 1. čtvrtletí roku 2009 příslušníky všech útvarů v rámci Policie ČR. Nebylo zjištěno, že by se u některé součásti Policie ČR či u jednotlivých policistů vyskytovaly opakované případy použití fyzického násilí nebo použití donucovacích prostředků v souvislosti s extremistickým podtextem.

¹ Obě zprávy schválila vláda ČR a předložila je Poslanecké sněmovně.

² Podmíněné zastavení trestního stíhání znamená, že se trestní stíhání přeruší, pokud se obviněný přiznal ke spáchání trestného činu a nahradil poškozenému způsobenou škodu anebo učinil potřebná opatření k její náhradě a vzhledem k okolnostem případu je tento postup dostačující. Obviněnému se dá zkušební doba v délce 6 měsíců až 2 roky a pokud v této době vede řádný život a splní uložené povinnosti včetně náhrady škody, trestní stíhání se zastaví, jinak je obnoveno.

Policie ČR dostala v roce 2007 3403 stížností na činnost svých útvarů a příslušníků, z toho 465 bylo shledáno jako důvodných a vedly k zahájení trestního či disciplinárního řízení pro podezření ze spáchání přestupku, správního deliktu nebo trestného činu. V roce 2008 to bylo 2985 stížností, z toho 350 důvodných. Nejčastějším důvodem bylo právě nevhodné jednání a chování policistů.

V případě porušení zákona ze strany příslušníků Policie ČR je (za současného právního stavu) možno podat podnět Inspekci policie podřízené Ministerstvu vnitra, která má pravomoci vyšetřovat trestnou činnost příslušníků Policie ČR. V případě obecní policie je možno obrátit se na obecní úřad příslušné obce, která daný sbor zřídila. Rovněž je možno podat trestní oznámení pro podezření ze zneužití pravomoci veřejného činitele (od 1.1.2010 úřední osoby), mezi které patří i příslušníci Policie ČR či obecní policie, či pro spáchání jiného trestného činu. Pokud policista jednal jako orgán činný v trestním řízení, může se stěžovatel obrátit i na příslušného dozorcího státního zástupce podle trestního řádu. V roce 2007 bylo pro trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele odsouzeno 41 policistů a v r. 2008 42 policistů.

Odškodnění za újmu způsobenou postupem příslušníka policie je možno dosáhnout v rámci řízení o odškodnění proti státu či obci z důvodů škody způsobené nesprávným úředním postupem podle speciálního zákona č. 82/1998 Sb. Poškozený se může obrátit se žádostí o odškodnění na Ministerstvo spravedlnosti, pokud policista jednal jako orgán činný v trestním řízení, anebo na Ministerstvo vnitra, pokud policista jednal v jiných případech své působnosti.

V případě spáchání jakéhokoli trestného činu může poškozený soudu navrhnout, aby obžalovanému v odsuzujícím rozsudku uložil nahradit mu škodu způsobenou tímto trestným činem. Náhrada způsobené škody je navíc jednou z podmínek odklonů od trestního řízení, což znamená, že pokud obviněný nahradí způsobenou škodu a splní další podmínky, je trestní stíhání proti němu zastaveno. Toto může rovněž působit motivačně. Navíc pokud je jakýmkoli zákrokem policisty způsobena škoda včetně škody na zdraví, může se poškozený domáhat vůči příslušnému policistovi její náhrady soudně v občanskoprávním řízení. Tam se může rovněž domáhat náhrady nemajetkové újmy na svých osobnostních právech.

Inspekce policie v současnosti neeviduje žádné případy žádostí o náhradu škody vzešlé z nesprávného postupu policie spočívajícího v užití násilí či nepřiměřeného postupu. Ministerstvo spravedlnosti vede pouze obecné statistiky o odškodnění přiznaném za nesprávné úřední rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup v soudním řízení, ze kterých nelze získat podrobné informace o počtu případů spojených s činností policistů jako orgánů v trestním řízení ani o trestních řízeních, kde byla poškozeným přiznána náhrada škody. Z činnosti nevládních organizací zabývajících se pomocí obětí policejního násilí bylo zjištěno, že v roce 2008 bylo soudy v civilním řízení přiznáno odškodnění za újmu na zdraví a nemajetkovou újmu způsobenou policisty ve dvou případech celkem 5 osobám. V prvním případě šlo o 30 000 Kč, v druhém o 100 000 Kč. Minimálně jeden další případ je v současnosti projednáván soudy.

Doplnění k doporučení č. 9 písm. c):

Příslušníci Policie ČR jsou povinně vzděláváni v programech základní odborné přípravy a případně dalších programech specializovaného celoživotního vzdělávání. Základní odborná příprava probíhá v současnosti po dobu 9 měsíců. Důležitou součástí vzdělávání je také formování právního vědomí policistů ohledně lidských práv a jejich pravomocí a úkolů při službě veřejnosti. Důraz je kladen na praktické zvládnutí modelových situací a seznamování se

s příklady dobré praxe. Policisté absolvují základní předmět Právo v délce 88 vyučovacích hodin, kde se seznámí s právním rámcem své činnosti (ústavní právo, lidská práva a svobody, správní právo, právní úprava činnosti policie). Praktické postupy jsou pak probírány v předmětu Služba pořádkové policie (80 hodin), kde se policisté učí používat svá oprávnění přiměřeně a v souladu se zákonem. V předmětu Komunikace a policejní etika (38 hodin) se policisté učí profesionální a efektivní komunikaci s veřejností. Speciálním kurzem k této problematice je i předmět Řešení konfliktu pomocí analýzy transakcí (24 hodin), který připravuje policisty na zvládání komunikace s veřejností a vyjednávání v krizových a konfliktních situacích a dává jim návody pro jejich legální a efektivní zvládání. Policisté jsou samozřejmě školeni i v používání donucovacích prostředků (80 hodin) a služební zbraně (70 hodin), kde prakticky aplikují právní vědomosti o svých pravomocích a zároveň psychologické znalosti při jednání s veřejností i možném užití sebeobrany. Na školení policistů se podílejí i pracovníci Inspekce Policie ČR přednáškami zaměřenými na zjištěné případy trestné činnosti příslušníků Policie ČR, tedy i nepřiměřené zákroky apod. Při vzdělávání spolupracují i vybrané neziskové organizace, např. programu Antidiskriminační vzdělávání příslušníků Policie ČR pořádaném Poradnou pro občanství, občanská a lidská práva se v roce 2007 zúčastnilo bezmála 900 policistů ze všech krajů České republiky.

Doporučení č. 14.:

„Výbor vyjadřuje obavy nad tím, že umístování do psychiatrických léčeben může vycházet z pouhých „příznaků duševní nemoci“. Lituje, že soudy prováděná přezkoumání přijímání do psychiatrických léčeben neberou dostatečný ohled na názory pacienta a že opatrovnictví je někdy svěřeno zmocněnci, který se s pacientem nesetkává (články 9 a 16).

Česká republika by měla zajistit, aby nedocházelo k zadržování v psychiatrických léčebnách, které je z lékařského hlediska zbytečné, aby všechny osoby úplně nebo částečně zbavené právní způsobilosti byly umístěny do opatrovnictví, které skutečně zastupuje a hájí práva a zájmy těchto osob, a aby v každém jednotlivém případě byla prováděna účinná soudní kontrola legálnosti přijetí a držení těchto osob ve zdravotních ústavech.“

Doplnění k doporučení č. 14:

Podle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, může být člověk umístěn do zdravotnického zařízení zásadně pouze se svým souhlasem. V případech stanovených zákonem je možno jej do zařízení umístit či jeho pohyb při pobytu v něm omezit i bez jeho souhlasu.³ Současná úprava řízení o vyslovení přípustnosti o převzetí do zdravotnického zařízení (detenční řízení) podle občanského soudního řádu vyžaduje, aby příslušné zdravotnické zařízení vždy, když v něm má být umístěna osoba bez svého souhlasu či má tato osoba být omezena ve volném pohybu, tuto skutečnost ve lhůtě 24 hodin oznámilo soudu, v jehož obvodě se nachází (viz též § 24 zákona o péči o zdraví lidu). Daný soud pak do 7 dnů posoudí, zda umístění či omezení je v souladu s právem. Omezovaná osoba je účastníkem řízení, a pokud si sama nezvolí zástupce, je jí soudem ustanoven advokát jako opatrovník. Soud vyslechne omezovanou osobu, jejího ošetřujícího lékaře a další osoby, o

³ § 23 odst. 4 zákona o péči o zdraví lidu umožňuje umístit osobu do zdravotnického zařízení bez jejího souhlasu v případě stanovených nemocí, nebo ohrožuje-li v důsledku duševní choroby či intoxikace sebe nebo své okolí, nebo není-li možné získat souhlas v důsledku jejího zdravotního stavu a je třeba provést neodkladné výkony nutné k záchraně jejího života či zdraví.

jejichž výsledek omezovaný požádá. Soudní rozhodnutí se doručí pacientovi, pokud je schopen chápat jeho obsah, jeho lékaři a příslušnému ústavu.

Pokud soud shledá, že pacient může být umístěn ve zdravotnickém zařízení, posuzuje následně i to, zda tam může být nadále držen. K tomu provede důkaz znaleckým posudkem, vyslechne rovněž pacienta a jeho ošetřujícího lékaře. Toto řízení musí být ukončeno do 3 měsíců od konce řízení o přípustnosti umístění do příslušného zařízení. Soud může rozhodnout o možnosti držení pacienta ve zdravotnickém zařízení na dobu max. 1 roku, poté musí jeho stav opět posoudit a rozhodnout, zda je držení pacienta v zařízení nadále důvodné. Pacient, jeho opatrovník či jiná osoba blízká mohou požádat o posouzení oprávněnosti držení v zařízení i kdykoliv během této doby, toto řízení může soud zahájit i sám bez návrhu.

Doporučení č. 16.:

„Výbor lituje, že Česká republika doposud nepřijala antidiskriminační zákon. Zůstává znepokojen skutečností, že navzdory přijetí příslušných programů diskriminace vůči Romům v praxi nadále přetrvává, a to i v oblastech práce, přístupu k zaměstnání, zdravotní péče a vzdělávání. Výbor je znepokojen jak diskriminací, které musí Romové čelit při přístupu k bydlení, tak přetrvávajícím diskriminačním vystěhováním a pokračující existencí faktických „ghett“ (články 2, 26 a 27).

Česká republika by měla přijmout účinná opatření pro boj s diskriminací. Měla by především:

- a) přijmout jednotnou antidiskriminační legislativu, která bude zaručovat účinnou ochranu pro oběti rasové a podobné diskriminace ve všech oblastech a příslušných politikách a programech;**
- b) poskytovat obětem diskriminace právní pomoc;**
- c) zavést účinné monitorovací mechanismy a přijmout ukazatele a kritéria pro stanovení, zda bylo příslušných antidiskriminačních cílů dosaženo;**
- d) zajistit doplňující vzdělávání pro Romy, které by je vybavilo pro vhodné zaměstnání a které by podporovalo pracovní příležitosti;**
- e) zabránit neodůvodněnému vystěhovávání a vyloučení romské komunity v oblasti bydlení;**
- f) vést veřejné informační kampaně na potlačení předsudků vůči Romům.“**

Doplnění k doporučení č. 16 písm. c):

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), o kterém se zmiňovalo předchozí Vyjádření České republiky, nabyt účinnosti dne 1. září 2009. Podle něj je antidiskriminační autoritou ve smyslu práva EU Veřejný ochránce práv. Veřejný ochránce práv mimo jiné provádí výzkum, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty. Vývoj v otázce boje proti diskriminaci rovněž sledují poradní orgány vlády ČR (Rada pro lidská práva, Rada pro záležitosti romské komunity, Rada pro rovné příležitosti žen a mužů), stejně jako např. Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Doplnění k doporučení č. 16 písm. d):

Česká republika podporuje zaměstnanost Romů několika způsoby. Úřady práce mají povinnost vypracovat individuální akční plán pro nezaměstnané, kteří jsou v jeho evidenci déle než 5 měsíců či kteří jsou jinak znevýhodněni, a ten je pro uchazeče závazný. Konkrétní realizace pomoci Romům v uplatnění na trhu práce probíhá pomocí nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti realizovaných úřady práce, mezi něž patří především rekvalifikace, poradenské programy, veřejně prospěšné práce a společensky účelná pracovní místa. Místní programy realizují rovněž obce ve spolupráci místními neziskovými organizacemi včetně programů terénní sociální práce. V roce 2008 takto působilo 86 terénních sociálních pracovníků ve 46 obcích a pomáhali celkem 13 144 klientům při řešení jejich každodenních problémů nejen v pracovní, ale i v sociální oblasti.

Úřady práce a nevládní organizace pomáhají Romům zvyšovat kvalifikaci a pořádají pro ně poradenské programy, které jim pomáhají nalézt zaměstnání. Ve spolupráci s úřady práce bylo takto v roce 2008 zaměstnáno celkem přes 3200 romských uchazečů o zaměstnání, dalších 505 romských uchazečů o zaměstnání bylo zařazeno do rekvalifikací, 1620 do poradenských programů, ve více než 1600 případech byly vypláceny zaměstnavateli mzdové příspěvky na projekty veřejně prospěšných prací a společensky účelných pracovních míst a minimálně 986 romských uchazečů o zaměstnání bylo zařazeno do projektů Evropského sociálního fondu, které napomáhají integraci na trh práce.

V rámci operačního programu Evropského sociálního fondu Lidské zdroje a zaměstnanost jsou vypisovány granty na sociální podnikání podporující podnikatelské aktivity pro zaměstnavatele za podmínky zaměstnání min. 30% zaměstnanců ze sociálně-znevýhodněného prostředí, na podporu podnikání osob ze sociálně-znevýhodněného prostředí, či na projekty veřejných služeb pro min. 75% uživatelů ze sociálně-znevýhodněného prostředí. V těchto oblastech stát spolupracuje s více jak 300 různými subjekty, z toho více jak 2/3 tvoří podnikatelé. Např. v roce 2008 bylo v regionech Most a Ostrava⁴ podpořeno v rámci projektu Pomoc dlouhodobě nezaměstnaným na Ostravsku a Mostecku celkem 3523 Romů, z toho 2739 se zúčastnilo rekvalifikačních kurzů, 1230 zvýšilo svou kvalifikaci v oblasti počítačové gramotnosti a 1162 se podařilo zaměstnat. Dalších skoro 1000 Romů bylo zaměstnáno pomoci operačního programu Rozvoje lidských zdrojů.

Součástí podpory Romů na trhu práce je i podpora jejich vzdělávání jako zásadního předpokladu pro jejich další rozvoj. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se snaží zvýšit procento dětí docházejících do mateřských škol, což umožňuje vyrovnat sociální, kulturní a jazykový handicap, jenž pak může být příčinou selhání na základní škole. Pro děti, které nemohou navštěvovat mateřskou školu, jsou zřizovány přípravné třídy základních škol, které mají za úkol intenzivní práci připravit děti na vstup do základní školy. Ve školním roce 2008/2009 bylo zřízeno 166 přípravných tříd, do kterých docházelo celkem 2028 dětí. Jak do mateřských škol, tak do přípravných tříd chodí přibližně polovina romských dětí.

Žáci, kteří nezískají základní vzdělání, si mohou toto vzdělání doplnit v kursech pro získání základního vzdělání. Kurzy zřizují základní nebo střední školy po projednání se zřizovatelem a krajským úřadem. Tyto kurzy probíhají v souladu s rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání a jejich absolvování zvyšuje možnost pro uplatnění na trhu práce.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy od roku 2003 spravuje program Podpora romských žáků středních škol. Dvakrát ročně je formou dotace podpořeno cca 1200 romských žáků prostřednictvím úhrady školního stravování, cestovného, ubytování a nákupu školních

⁴ Tyto regiony dlouhodobě vykazují nejvyšší míru nezaměstnanosti v ČR.

potřeb, a to do celkové výše 7000,- Kč na žáka. Každý rok na tuto dotaci Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy poskytuje 10 milionů Kč.

V oblasti terciálního vzdělávání organizují neziskové organizace ve spolupráci s vysokými školami přípravné kurzy pro studium na vysokých školách. Např. občanské sdružení Athinganoi pořádalo v roce 2008 kurzy jazyků a počítačové gramotnosti spolu se studijním poradenstvím a stipendijními programy. Rovněž Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy poskytlo dotace vysokým školám na podporu studia sociálně znevýhodněných studentů ve výši přes 117 mil. Kč. Za důležité je považováno i celoživotní vzdělávání, kde např. program Podpora Romů v Praze v oblasti vzdělávání a zaměstnávání občanského sdružení Slovo 21, zaměřený na celoživotní vzdělávání a zaměstnávání Romů žijících v Praze, pomohl celkem 1980 Romům, z nichž 824 absolvovalo vzdělávací a rekvalifikační kurzy, 216 získalo díky projektu zaměstnání, 11 osob si založilo živnost a 85 Romů studuje nebo pokračuje na střední nebo vysoké škole.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vyhláší pravidelně již několik let program na podporu integrace romské komunity, který byl v roce 2008 tematicky zaměřen na vzdělávací aktivity pro děti a žáky z romských komunit, jejich rodiče a pedagogy od předškolního vzdělávání přes vzdělávání v základních školách, úspěšný přechod těchto žáků do středního vzdělávání a volbu povolání, dále na volnočasové aktivity dětí a žáků, školní přípravu a výzkum či monitoring situace ve vzdělávání dětí, žáků a studentů. V roce 2008 byla pro tento program alokována částka 15 milionů Kč, ze kterých bylo podpořeno 87 projektů. V roce 2009 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vyhlásilo rozvojový program Na podporu škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se sociokulturním znevýhodněním. Finanční prostředky tohoto programu jsou určeny na nenárokové složky platu pedagogických pracovníků, kteří praktikují proinkluzivní přístup při výuce i v rámci mimoškolní činnosti.

Mnohé školy zřizují funkci asistentů pedagogů pro práci s dětmi se sociálním znevýhodněním. V roce 2008 tak bylo podpořeno přes 400 asistentů, kteří mohou pomoci řešit problémy dětí přímo na místě a se znalostí jejich zázemí. Na rozvojový program Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním poskytlo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2008 75 mil. Kč. Další rozvoj tohoto institutu je ovšem závislý na finančních možnostech státu, samosprávy a jednotlivých škol. Dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí pomáhá i řada neziskových organizací, které zajišťují doplňkové vzdělávání, doučování či organizaci mimoškolních aktivit. Důležité je také pracovní poradenství pro žáky končící základní či střední vzdělání, které jim pomůže najít vhodný směr budoucího pracovního uplatnění. V roce 2008 bylo na podpory těchto projektů vydáno celkem přes 14 milionů Kč.

Doplnění k doporučení č. 16 písm. e):

Problematika bydlení je ve valné části mimo bezprostřední dosah státu, neboť vlastníky bytů jsou buď obce, nebo soukromé subjekty. Pronajímání obecních bytů je jako nakládání s majetkem obce soukromoprávním úkonem, do kterého nemůže výkonná moc zasahovat. Ochrana soukromých práv přísluší podle čl. 4 a čl. 90 Ústavy České republiky soudům v civilním řízení, nikoliv správním orgánům v řízení správním. Ministerstvo vnitra může sice vykonávat nad obcemi dozor, ale ten se netýká jejich soukromoprávních aktivit, mezi které patří právě nakládání s byty v obecním majetku. Rovnost obcí s jinými soukromými osobami v postavení vlastníků ovšem znamená nejen rovnost práv, ale i rovnost povinností. Podle čl.

11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod „vlastnictví zavazuje.“ Obce se v nájemních vztazích při přidělování bytů a uzavírání nájemních smluv musí řídit právními předpisy včetně zákazu diskriminace při poskytování bydlení. Pokud tyto předpisy poruší, mohou se postižené osoby obrátit na soud stejně jako v případě jiných právních sporů z nájmu bytů s jinými pronajímateli. Obce navíc mají zákonnou povinnost pečovat o vytváření podmínek pro uspokojování potřeb svých občanů, mezi které patří právě např. bydlení.

Nájem bytů je upraven občanským zákoníkem, který chrání nájemce jako slabší stranu. Nájemní vztah může být ukončen dohodou nebo výpovědí, přičemž s výpovědí musí ve většině případů svolit soud. V těchto případech má navíc nájemce nárok na zajištění náhradního bydlení či náhradního ubytování. Bez přivolení soudu může nájemce dostat výpověď pouze v zákonem stanovených případech závažného porušení svých povinností, tj. především v případě neplacení nájmu či rušení dobrých mravů v domě, čímž je na základě judikatury Nejvyššího soudu míněno např. obtěžování ostatních nájemníků. Nájemce může proti výpovědi podat k soudu do 60 dnů od jejího doručení žalobu na její neplatnost a dokud není rozhodnuto, nemusí byt vyklidit. Jakoukoliv výpověď rovněž soud posuzuje s ohledem na dobré mravy, tj. zda realizace práva pronajímatele vypovědět nájemce z bytu je v souladu s dobrými mravy.

Role státu se v těchto otázkách omezuje pouze na metodická doporučení a koordinaci. Sociální vyloučení je však nutno řešit především v rámci prevence. Stát podporuje obce a neziskové organizace dotacemi na práci terénních sociálních pracovníků, kteří pomáhají sociálně vyloučeným obyvatelům v jejich problémech a poskytují jim poradenství v otázkách bydlení, zaměstnanosti, finančních záležitostech, vzdělávání, rodinných otázkách apod. Rada vlády pro záležitosti romské komunity vypisuje dotační programy pro předcházení sociálnímu vyloučení a podporu terénní sociální práce. V roce 2008 bylo podpořeno 46 obcí a 86 terénních sociálních pracovníků a 41 projektů na téma Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce celkovou částkou přes 30 mil. Kč.

V roce 2007 vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí Metodickou příručku pro výkon terénní sociální práce pro poskytovatele sociálních služeb. V roce 2009 vydalo Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Kanceláří Veřejného ochránce práv Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení. Tento materiál má obce seznámit s problematikou a možnými řešeními včetně příkladů dobré praxe. Oba materiály jsou přístupné na internetu a byly rozeslány relevantním subjektům.

V lednu 2008 vláda ČR ustavila Agenturu pro sociální začleňování v romských lokalitách. Od té doby Agentura funguje jako pilotní projekt při Úřadu vlády a pod ministrem pro lidská práva. Agentura operuje celkem ve 13 vytypovaných lokalitách na území státu a snaží se se zvolenými obcemi realizovat program komplexního řešení situace ve vyloučených lokalitách především skrze odborné poradenství při tvorbě lokálních strategií a konceptů. Obce budou následně samy společně s ostatními partnery (nestátními neziskovými organizacemi, školami, úřady práce, místními zaměstnavateli, romskou komunitou) realizovat projekty v oblasti podpory zaměstnanosti, vzdělání a zlepšování kvality bydlení, zaměřené na obyvatele sociálně vyloučených lokalit. Cílem je taková transformace těchto lokalit, která povede buď k jejich zániku či alespoň k podstatnému zlepšení kvality života v těchto lokalitách. Integrované plány rozvoje města realizuje od roku 2008 mnoho obcí včetně dříve nejvíce problémových měst v severních Čechách.

Na podporu bydlení Romů i jiných sociálně slabých nájemníků mohou obce i soukromé osoby žádat o podporu ze Státního fondu rozvoje bydlení a Integrovaného operačního programu. V letech 2003 až 2007 obce získávaly dotace ze Státního fondu rozvoje bydlení. Od roku 2009 mohou o podporu při výstavbě sociálních bytů požádat kromě obcí i jiní soukromí investoři. Od roku 2003 poskytuje Ministerstvo pro místní rozvoj obcím rovněž dotace na výstavbu podporovaných bytů pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. V letech 2003 až 2007 Státní fond rozvoje bydlení poskytl dotace celkem ve výši 12 911 mil. Kč na výstavbu celkem 8222 těchto nájemních bytů. Ministerstvo pro místní rozvoj poskytlo v letech 2003 až 2008 finanční prostředky v celkové hodnotě 97.739 mil. Kč na výstavbu 257 podporovaných bytů určených pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Bohužel nelze zjistit, kolik těchto bytů využili Romové.

Prostředky z Integrovaného operačního programu mohou obce využít i pro obnovu sociálně-vyloučených lokalit a při začleňování jejich obyvatel do běžného života prostřednictvím sociálních služeb, poradenství, vzdělávání, zlepšení životního prostředí a zkvalitnění bydlení. Obec vypracuje Integrovaný plán rozvoje, který se skládá z konkrétních projektů. Zvláštní skupinu tvoří tzv. pilotní projekty, které jsou zaměřeny na řešení situace v sociálně vyloučených lokalitách a u kterých je poskytnutí finančních prostředků na bydlení vázáno na podmínku propojení s aktivitami sociálního začleňování. V současnosti má integrační plán vypracováno celkem 41 obcí v České republice, z toho je 6 pilotních projektů.

Doplnění k doporučení č. 16 písm. f):

Vláda České republiky od roku 2006 pravidelně pořádá vládní Kampaň proti rasismu, při které podporuje dotacemi projekty neziskových organizací zaměřující se na vzdělávání a osvětu společnosti v oblasti tolerance k menšinám a v boji proti předsudkům a diskriminaci.

V roce 2006 byl podpořen mj. projekt Multikulturního centra Praha, o.s., „Národní vzdělávací a osvětové aktivity“ - Kampaň na podporu rovných příležitostí v ČR. Projekt se skládal z vzdělávacích seminářů k tématu diskriminace a tolerance pro úředníky veřejné správy, učitele a studenty středních škol. Dále nabízel i právní vzdělávání pracovníků veřejné správy a policie k tématu diskriminace a sociální a kulturní odlišnosti včetně seznámení s možnými postupy řešení problémů a pomoci pro oběti diskriminace. Důležitou součástí bylo i seznámení s příklady dobré praxe a prevence diskriminačního chování, především ve státním sektoru. Součástí kampaně byly i různé brožury a osvětové letáky pro zaměstnance veřejné správy, ale i širokou veřejnost, které byly zaslány do veřejných knihoven a škol a jsou stále k dispozici na internetových stránkách <http://www.diskriminace.info/>. Dalším projektem byl *Divnej soused* divadla ARCHA, o.p.s. Tento projekt byl vytvořen divadelní společností, která připravila představení pod širým nebem se zapojením představitelů různých etnik a kulturních tradic, aby takto zábavnou a zajímavou formou seznámila většinovou společnost s různými etniky a kulturami žijícími v České republice a s jejich specifickými problémy při soužití s většinovou společností. Speciálně se zaměřil na děti a mládež a to např. využitím moderní hudby a sdělovacích prostředků.

V roce 2007 se Česká republika zúčastnila Evropského roku rovných příležitostí. Ve spolupráci Úřadu vlády ČR a vybraných neziskových organizací bylo realizováno několik projektů zaměřených na propagaci témat jako rovné příležitosti, boj proti diskriminaci, poznávání jinakosti a kultury etnických, náboženských a kulturních menšin v České republice mezi pracovníky veřejné správy, odborníky z neziskového sektoru, studenty a širokou veřejností. Např. projekt organizace IQ Roma Servis zahrnoval divadelní a filmová

představení pro studenty a učitele, filmový festival, výstavu fotografií romských dětí „Jak to vidím já“ a panelů s antidiskriminačními postupy pro zaměstnance veřejné správy anebo propagační krém „Pro všechny barvy kůže“ distribuovaný mezi širokou veřejností.⁵ Projekt Rovnost je cool! obecně prospěšné společnosti Člověk v tísni se zaměřil na produkci dokumentárního filmu o diskriminaci pro širokou veřejnost a následné odborné debaty, kterých se zúčastnilo mimo jiné přes 7000 studentů z celé ČR. Některé filmy byly rovněž distribuovány do škol a jiných zařízení pro mládež či neziskovým organizacím. S projektem byl spojen i Karneval rozmanitosti, kde se rovněž konalo promítání filmů a doprovodné kulturní akce přibližující život menšin v České republice. Akcí se zúčastnilo přes 3500 diváků. Společnost Člověk v tísni rovněž uskutečnila kurzy multikulturní výchovy pro učitele na základních a středních školách a další pedagogické pracovníky zaměřující se na romskou populaci, její kulturní specifika a problematiku sociálního vyloučení Romů. Součástí projektu bylo vytvoření metodické příručky Příběhy ze špatné čtvrti aneb jak pracovat s tématem segregace nejen ve školství a umožnit tak Romům již od útlého věku plnou účast na vzdělávacím procesu. Pokračoval rovněž odborný projekt Poradny pro občanství, občanská a lidská práva týkající se boje proti diskriminaci, a to dalším rozvojem informační stránky <http://www.diskriminace.info/> a semináři pro pracovníky veřejné správy a studenty.

V roce 2008 byly v rámci kampaně podpořeny mj. projekt občanského sdružení Romea „Udělej něco!“, jehož cílem bylo prostřednictvím pozitivních vzorů z řad Romů zvýšit iniciativu a angažovanost samotných Romů a ukázat jim, jak zlepšit kvalitu svého života. Zároveň byla kampaň určena i většinové společnosti, které měla ukázat životy úspěšných Romů. Projekt se zaměřil na reklamní kampaň v MHD, informační panely na úřadech, televizní spot a distribuci informačních letáček do romských lokalit. Dalším projektem byl projekt s názvem „Nedívej se černobíle, aneb osvětou proti nesnášenlivosti“ Českého helsinského výboru. Tento projekt se zaměřil na osvětu proti nesnášenlivosti a aktivitám ultrapravice v ČR ve spojení s odstraňováním předsudků vůči příslušníkům romských komunit. Projekt se sestavoval z debat pro děti a mládež ve školách, seminářů pro pedagogy o výuce o rasismu a jinakosti a publikace odborných stanovisek a komentářů ve spojení s informační kampaní.

Občanské sdružení IQ Roma servis uspořádalo v Brně projekt s názvem „Ušlapte své předsudky!“. Cílem projektu bylo zapojení obyvatel města do boje s předsudky a stereotypy vůči Romům a společně bojovat za jejich odstranění. Důležitou součástí bylo vzájemné seznámení mezi Romy a většinovou populací a také seznámení romské mládeže s pozitivními vzory a s možnostmi ve vzdělání a budoucím životě. Romská mládež se aktivně zapojila prostřednictvím Divadla Fórum a uveřejnila své příběhy na panelech ve veřejných institucích, dopravních prostředcích a zastávkách městské hromadné dopravy. Veřejnost se zúčastnila workshopů a akcí spojených s ušlapáváním předsudků a odhazováním předsudků.

⁵ Tento krém byl oceněn na závěrečné konferenci k Evropskému roku rovných příležitostí v Lisabonu jako nejlepší antidiskriminační produkt.